

VERSLAGEN VAN DE MAANDVERGADERINGEN

te Heerlen, op 1 september

Op deze bijeenkomst wordt de heer Vijgen herdacht; hij was een van de oudste en meest getrouwe leden van de afd. Heerlen.

Zoals gebruikelijk, zijn er weer veel bloemen op de vergadering aanwezig. De vindplaatsen variëren van de omgeving van de Weltervijver tot de Rocky Mountains. Ze worden, zover dat mogelijk is, gezamenlijk gedetermineerd en besproken. Een bloeitak van *Calla palustris*, Slangenwortel, afkomstig van het natuurreservaat „Slagmolen” bij Genck (B.) werd vertoond. Dit reservaat is waarschijnlijk behalve vanwege zijn flora ook zeer waardevol voor de watervogels. De Slangenwortel is naverwant aan de Aronskelk. Hij onderscheidt zich van deze soort doordat zijn schutblad niet als een kelk de bloeiwijze omgeeft, maar uitgespreid is, evenals bij *Anthurium*, de Flamingoplant, die ook tot dezelfde familie behoort.

De heer van Geel heeft waarnemingen gedaan over de stand van de bloeikolf bij de Aronskelk. Enkele onderzoekers hadden vastgesteld dat deze zo gericht is dat de korte zijde van het schutblad naar de schaduwzijde staat. Hij kon echter geen regelmaat in de stand van deze ontdekken. Als puzzle van de avond diende de doosvrucht van een tuintulp. Op zichzelf vormt deze niet zo vaak vruchten, maar bovendien was dit exemplaar viertallig, een uitzondering voor een monokotyle plant.

De *Symphytum* die tijdens de excursie naar Bomal opgemerkt was behoort niet tot *S. asperum*, zoals ter plaatse medegedeeld was, ook niet tot *S. officinale*, zoals in het betreffende verslag staat (zie blz. 89 van deze jaargang), maar is een bastaard van deze twee soorten. Deze bastaard is ook bekend uit Duitsland, Zwitserland en Oostenrijk. Ook kan deze bij Epen gevonden worden, maar de limburgse exemplaren verschillen van die uit Bomal in chromosomenaantal.

De heer van Geel geeft een demonstratie van een Aardster, die geruime tijd geleden geplukt en nu geheel uitgedroogd was. Na bevochtiging ontplooit de paddestoel zich weer geheel.

Vervolgens geeft Dr. Bruna een overzicht van zijn waarnemingen, naar aanleiding van het bespuiten in de voorzomer van enkele bermen in het Ransdalerveld, o.a. van de prachtige berm langs de Frombergerweg (een terrasrand langs de asfaltweg die onder langs het reservaat bij Kolmont ligt); zware bespuiting: gras ook geheel verdord; door wie is dat gedaan?

Marjolein is er later weer opgekomen en bloeit nu vanwege de diepe wortels gelukkig weer; verder groeit er nogal wat Herik en Binkelkruid, beide eenjarige akkeronkruiden.

Staatsbosbeheer schijnt in zulke gevallen machteloos te staan, wat spreker betreurt. De bermflora in het Krijtland bloeit midden in de zomer bijzonder rijk en kleurig, op kalkrijke, steile bermen langs holle wegen en op terrasranden (graffen), vooral aan de zonzijde. Van de hier gevonden soorten vindt men er veel ook op echte Kalkgraslanden (*Mesobrometa*), die nu meestal tot reservaat zijn geworden; verder op zeldzaam geworden verwilderde stukken akker- of grasland op krijthellingen. Hier ziet men ook nog vrij veel vlinders, waarvan het aantal aan het verminderen is.

De volgende bermenplanten vond spreker in de gemeenten Voerendaal en Wijlre:

Voornaamste soorten: Jakobskruid (*Senecio jacobaea*), Grootbloemcentaurie (*Centaurea scabiosa*), Duizendblad (*Achillea nutans*), Cichorei (*Cichorium intybus*), alle composieten. Vogelwikke (*Vicia cracca*), Veldlathyrus (*Lathyrus pratensis*), Luzerne (*Medicago sativa* ssp. *sativa*), Kattedoorn (*Ononis spinosa*), Witte Honingklaver (*Melilotus albus*), Akkerhoningklaver (*Melilotus officinalis*), alle vlinderbloemen. Esparcette (*Onobrychis viciifolia*) ziet men niet meer. Verder nog Borstelkrans (*Satureja vulgaris*), Marjolein (*Origanum vulgare*), St. Janskruid (*Hypericum perforatum*), Agrimonie (*Agrimonia eupatoria*), Blaassilene (*Silene vulgaris*), Beemdkroon (*Knautia arvensis*), Echt Walstro (*Galium verum*), Klaproos (*Papaver* sp.), Wilde Peen (*Daucus carota*). - Zeldzaam: Hokjespeul (*Astragalus glycyphyllos*) en Wilde Sla of Kompasplant (*Lactuca serriola*); met voorkeur voor kalkbodem. Echte kalkplanten hieronder: Borstelkrans, Marjolein, Grootbl. centaurie. Deze bermflora handhaaft zich tot

nu toe goed; de plaatsen waar ze groeit zijn voor bebouwing ongeschikt en slecht toegankelijk.

Anders is het met de akkeronkruiden. Deze hebben de laatste decennia, door bespuiting veel geleden onder het motto „hoe schoner akker, hoe groter oogst”.

Akkers in ons Krijtland waren vroeger veel rijker! Praktisch uitgeroeid zijn: Bolderik (*Agrostemma githago*), Spiegelklokje (*Legoussa speculum-veneris*), Naaldenkervel (*Scandix pecten-veneris*) en Akkerboterbloem (*Ranunculus arvensis*). Deze vier zijn in de sociologische lijst van de Flora van Heimans genoemd als typerend voor kalkrijke klei met tarwe en gerst. Men kan aan deze vrijwel verdwenen soorten toevoegen Naakte lathyrus (*Lathyrus aphaca*) en Blauw Walstro (*Sherardia arvensis*).

Nog vrij geregeld vindt men op graanakkers, hoewel in afnemend aantal, Korenbloem (*Centaurea cyanus*), Klapproos (*Papaver* sp.) en Echte Kamille (*Matricaria chamomilla*), evenals Gele Ganzebloem (*Chrysanthemum segetum*), Herik (*Sinapis arvensis*) en Bingelkruid (*Mercurialis annua*). Ook wel Kroontjeskruid (*Euphorbia helioscopia*) en Melde (*Atriplex* sp.). Zeldzaam zijn geworden Akkerviooltje (*Viola arvensis*), Guichelheil (*Anagallis arvensis*), Ruw Parelzaad (*Lithospermum arvense*) en Veldsla (*Valerianella locusta*).

Belangwekkend is na te gaan hoe bij berm en akkerflora, (speciaal bij graanakkers) de verdeling is over eenjarige, tweejarige en overblijvende planten. Van genoemde berrplanten zijn er 17 overblijvend, 3 tweejarig (nl. Knikk. distel en de beide Honingklavers) en 2 één- of tweejarig (Klapproos en Peen). Dus verreweg de meeste soorten zijn overblijvend, wat te begrijpen is omdat dit soort vegetatie nooit wordt „aangetast”, behalve dan...!!)

Forse overblijvende planten hebben dan vanzelf een voorsprong. - De enige die tevens akkeronkruid is, is Papaver; men hoeft dus niet bang te zijn dat bermen de akkers gauw zullen „besmetten”.

De genoemde akkeronkruiden zijn bijna alle eenjarige, wat te verklaren valt in verband met het ploegen. Parelzaad, Akkerboterbloem en Klapproos kunnen ook tweejarig zijn.

Vervolgens wordt een mededeling van de heer Bol uit Enschede voorgelezen:

„In het laatste Maandblad lees ik, dat de heer Dijkstra enige kanttekeningen heeft gemaakt bij de tot dusver verschenen artikelen van de heer Hilgers. Ikzelf heb ook enige opmerkingen en het lijkt mij het beste, die ook maar aan het maandblad door te geven:
Inleiding (Jrg. 56, blz. 138)

Bij de opsomming der geraadpleegde gegevens valt het op, dat de documentatie van het Rijksherbarium te Leiden, waaruit Dr. van Ooststroom heeft geput voor de herziening van de flora van Heukels, niet wordt genoemd, hoewel die toch stellig wel toegankelijk was. In de 14e druk van 1956 wordt zelfs bij de behandeling der soorten dikwijls uitdrukkelijk naar de voornaamste bronnen verwezen. Door van deze documentatie gebruik te maken had het overzicht zeer aan volledigheid kunnen winnen.

Orchis purpurea (Jrg. 58, blz. 7)

Volgens Hilgers zou deze orchidee altijd zeldzaam geweest zijn en nu niet meer voorkomen ten W. van Valkenburg en ten O. van Gulpen. Later, bij de behandeling van *O. militaris*, wordt nog eens gezegd dat *O. purpurea* in aangrenzend Duits of Belgisch gebied nooit voorkwam of zeer sporadisch. Dit klopt niet met mijn gegevens.

Toen ik in 1936-'39 in Vaals woonde, was er een rijke groeiplaats op de Schneeberg in Duitsland en ook een aan de Zuidkant van het Schimperbos op Belgisch gebied. Trouwens in een artikel in „De zwerver” aug./sept. 1961 nr. 8-9 wordt *O. purpurea* ook nog voor de bossen tussen Vaals en Epen aangegeven. In het Belgisch gebied ten Z. van Slenaken vond ik ze de laatste jaren zonder er speciaal naar te zoeken, nog op vier plaatsen bij Teuven en St. Maartensvoeren en zelfs in buitengewoon mooie hoge exemplaren!

Orchis Masculina (Jrg. 58, blz. 47)

Deze soort kwam vroeger ($\pm$ 1925) ook voor aan de westkant van de bossen ten W. van Mechelen (het gebied waaromtrent volgens Hilgers de gegevens „vrij zeldzaam” zijn). *Herminium Monorchis* (Jrg. 58, blz. 78)

Op een groeiplaats ten O van Kroubeek kwam

deze soort $\pm$ 1925 in groot aantal voor tesamen met *Gymnadenia*.

Gymnadenia Conopsea (Jrg. 58, blz. 135)

Hier vind ik niet vermeld de hierboven genoemde groeiplaats bij Kroubeek en evenmin die op de helling van de Keuteberg naar de Geul, waar ze ook $\pm$ 1925 nog voorkwam.

Coeloglossum viride (Jr. 58, blz. 172)

Zie opm. onder „inleiding”. De groeiplaats bij Susteren is destijds uitvoerig beschreven. Volgens een vrij recente mededeling van Prof. Westhoff zou *Coeloglossum* ook nog in Bemelen in een wegberm voorkomen.

Cephalanthera Rubra (Jr. 59, blz. 82)

Over deze orchidee zijn destijds ettelijke publicaties verschenen, naar ik meen in De Levende Natuur. Ik meen mij te herinneren, dat daar vermeld werd dat ze in 1917 nog in een aantal fraai bloeiende exemplaren in Zuid Limburg werd aangetroffen.

C. Longifolia (id.)

Deze soort wordt door Heimans in „Uit ons Krijtland” uitg. 1911 vermeld voor het Bovenste Bos, echter zonder vermelding van de wetenschappelijke naam, alleen als „wit bosvogeltje” zodat ook *C. Damasonium* bedoeld kan zijn.

C. Damasonium (id.)

Inderdaad kwam deze soort $\pm$ 1925 veel voor aan de Westrand van de bossen ten W. van Mechelen.

Orchis Pallens (Jr. 58, blz. 32)

De verwijzing naar Sipkes is niet volledig. Als ik mij goed herinner vermeldde S., dat hij deze soort bloeiend aantrof in de tuin van een kennis te Amsterdam, die beweerde ze op de St. Pietersberg te hebben uitgestoken. De conclusie wordt hierdoor echter alleen onderstreept.”

Na deze waardevolle aanvulling op de limburgse orchideeënflora merkt Dr. Dijkstra op dat onlangs 'n interessante publikatie over de flora van het grensgebied is verschenen:

E. Savelberg, 1970, Beitrag der Flora des Regierungsbezirkes Aachen und der angrenzenden Gebiete, Decheniana, 122, Heft 2.

De heer Bouwhuis merkt op dat Drs Hilgers, 1970, Nathist. Maandblad, 59, p. 113, schrijft dat bij *Platanthera chlorantha* de polliniën altijd evenwijdig en ver van elkaar staan,

terwijl deze bij *P. bifolia* altijd schuin naar elkaar toe en veel dichter bij elkaar staan. Volgens Vermeulen, Orchidaceae, Flora Neerlandica, staan bij *P. bifolia* de helmhokken bijna evenwijdig, aan de basis niet of nauwelijks uiteenwijkend. Bij *P. chlorantha* zijn de helmhokken aan hun basis sterk uiteenwijkend.

In Heerlen werd in het Aambos door Remie de la Haye een landschildpad gevangen die van de Griekse landschildpad verschilde in hoogte van het schild en in tekening. Het dier een Marokkaanse landschildpad werd vermoedelijk door zijn voormalige eigenaar bij het begin van zijn vacantie daar losgelaten. Tenslotte vertelde de heer van Geel iets over het voorkomen van de Gladde slang. Deze is waarschijnlijk zeer aan zijn eigen territorium gehecht, zoals bleek uit het feit dat onder dezelfde steen een jaar later vermoedelijk hetzelfde exemplaar terug gevonden werd.

te Maastricht, op 3 september

Daar de voorzitter in het buitenland verblijft opent Dr. P. J. van Nieuwenhoven de vergadering. Vice-voorzitter verheugt zich over de grote opkomst der leden en denkt dat dit zeker mede te danken is aan de aangekondigde voordracht van de heer L. Meys, wethouder van Onderwijs.

De heer Grégoire komt als eerste met een mededeling. Hoewel hij momenteel in het hartje van de stad woont, op 1 minuut van het Vrijthof, kon hij daar toch enkele interessante planten verzamelen, welke hij voor de vergadering heeft meegebracht. Het betreft o.m. een tweetal vertegenwoordigers van het geslacht *Dryopteris*, de rechte en de gebogen beukvaren. Zij werden gevonden op een muurtje bij de St. Servaaskerk. In deze zelfde omgeving werd een *Campanula*, het pyramideklokje, gevonden evenals de kruisbladige wolfsmelk. Deze *Euphorbia lathyrus* was vroeger een cultuurplant en werd o.m. toegepast als purgeeren braakmiddel. Daar de plant giftig is traden vaak gevaarlijke nevenverschijnselen op. In het limburgse dialect spreekt men ook wel van molkruid. Het is dezelfde plant die menigeen er in zijn tuin op nahoudt tegen de molmuizen (= woelratten). Tijdens een excursie naar het Belgische Emmabourg vond de heer Gregoire

nog een tweetal zinkplanten, *Cochlearia pyrenaicum* en *Alcine verna*. Tenslotte is spreker in staat geweest de orchidee, welke de heer Nulens in het vroege voorjaar meebracht van de Balearen, te determineren als *Hymanoglossum*.

Mej. van Wessem vermeldt de schenking van een aantal boomkikkertjes, door de heer van Geel, meegebracht uit Zuid-Frankrijk. Zij zijn inmiddels in het terrarium ondergebracht.

De heer Gijtenbeek vertelt, dat momenteel in opdracht van de Belgische staat langs het Albertkanaal mergel wordt afgegraven. Na een dynamiet ontploffing kwam een gat voor de dag, waarvan men eerst dacht dat het bij een gang behoorde. Bij nader onderzoek bleek het een natuurlijke holte te zijn, zoals deze wel vaker voorkomen, maar nu van veel grotere afmeting: 7 à 8 m. hoog en ongeveer 20 m. breed. Onderin lag een pakket van een paar meter hoog. Men dacht aanvankelijk aan bruinkool, maar het bleken klei-laagjes te zijn. Dr. Montagne antwoordt, dat ook de heer Felder, die namens het museum is gaan kijken, in eerste instantie aan bruinkool dacht. Het gat moet volgens spreker gezien worden als een horizontaal verlengstuk van een orgelpijp. Geleidelijk aan zijn allerlei oppervlakte-producten erin gespoeld, zodat uiteindelijk in het diepste gedeelte wat sediment is terecht gekomen. De bruinachtige kleur wordt door ijzer veroorzaakt. Na een korte pauze begint de heer Meys zijn voordracht „Landschappen in Zuid-Amerika” aan de hand van uitzonderlijk mooie kleurenrendia's. De reis ging over het Andes-gebergte van de Oceaan af naar het Oosten. Men krijgt een ragscherp beeld zowel van het steppengebied als van het hooggebergte. Ook van de Amazone met haar talrijke eilanden krijgen wij een goede indruk. Hoewel de bergen veel hoger zijn, herinneren zij in menig opzicht aan de Alpen. Ook de sneeuwgrens ligt hier aanzienlijk hoger. De heer Meys spreekt tegen, dat de Incabevolking aan het uitsterven zou zijn; het tegendeel is waar. Van oudsher is deze bevolking bij uitstek agrarisch. We zien dan ook op de luchtfoto's het prachtig terrassensysteem van de landbouw.

Na de opnamen van uit het vliegtuig volgen dia's gemaakt tijdens een treinreis. Het knap aangelegde spoortraject werd door de Britten

tot stand gebracht. Er wordt een hoogte van 4000 m. bereikt. Daar de lucht steeds ijler wordt op grotere hoogte, neemt het aantal onvoorspoedige treinreizigers geleidelijk aan toe. Er is dan ook altijd een arts aanwezig die het enorm druk heeft. Gedurende dit anecdotische verhaal vertelt de spreker onder meer, dat hij op de duur zelfs het fotograferen achterwege moest laten, omdat de daarvoor benodigde extra zuurstof ten enen male ontbrak. Het landschap is in één woord adembenemend: geweldig hoge bergpieken, steile, begroeide rotswanden, alles in een diep blauw waas. Orchideeën van een niet te beschrijven schoonheid zijn daar de meest voorkomende bloemen. Het nationale dier is de lama.

Spreker neemt ons dan mee naar de bevolking. We zien de kleurige plaatjes van een markt, de armoe van de straatjes, de trieste kleurloze hutten waarin de meeste mensen „wonen”. In Afrika was de bevolking arm, vertelt de spreker, maar zij bezaten altijd toch nog iets; hier hebben de meeste mensen werkelijk helemaal niets. Grootgrondbezitters werken in deze streken met zo'n 20 à 30.000 mensen.

Ook de geschiedenis wordt in het kort geschetst. De Spanjaarden hebben destijds ontstellend huisgehouden. De regerende families werden afgeslacht (op een enkele uitzondering na) en de befaamde Inca-cultuur werd voor het overgrote deel vernietigd. De steden werden in Spaanse stijl omgevormd. De kerken puilen ook nu nog uit van de kunstschaten. De mentaliteit en het gedrag van de mensen is in de loop van de geschiedenis zo geconditioneerd, dat zij, zo er al ooit een verzetsorganisatie zou komen, toch de zijde van hun „broodheer” zouden kiezen.

Tot slot zien wij nog een aantal dia's van de oude Inca cultuur; het is onbegrijpelijk hoe men in staat was de enorme stenen van enkele monumentale bouwwerken zó op te stapelen, dat het letterlijk onmogelijk is er met het lemmet van een mes tussen te komen.

Resumerend kan gezegd worden, dat de heer Meys ons in woord en beeld een fascinerend verslag van zijn reis heeft gedaan. De plaatjes waren ook fototechnisch zeer knap.

De Vice-voorzitter vertolkt aller gevoelens van voldoening en dank.